

65. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2023/2024
Krajské kolo kategória G (Archimediáda)
Texty úloh v maďarskom jazyku

A következő feladatokat használni lehet ahogy vannak, vagy az itt felsorolt kérdéseket kvíz kérdések megfogalmazásához lehet használni – ez a Fizika Olimpiára vonatkozó szabályok értelmében az olimpia járási szervezőinek jogköre.

1. A Galilei hőmérő

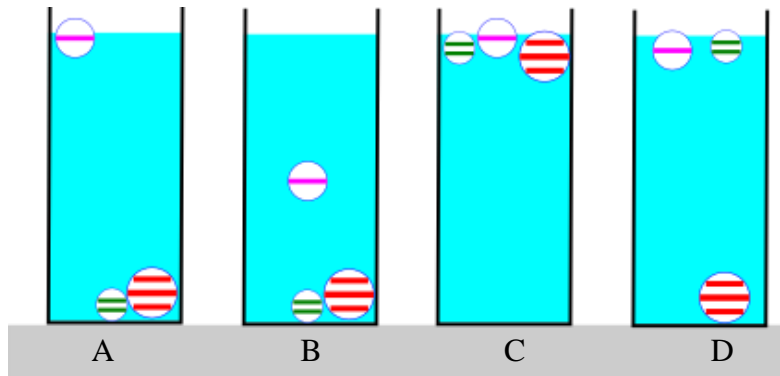
A híres olasz fizikus, Galileo Galilei, egy nagyon ötletes hőmérőt alkotott meg. Működése azon alapszik, hogy a víz sűrűsége a hőmérséklet emelkedésével csökken.

Galilei hőmérőjében, a mi esetünkben egy vízzel teli pohárban, különböző sűrűségű golyókat használunk. Hogy megkülönböztessük a golyókat, csíkokkal jelöltük őket. A G2-2 ábra grafikonján látható a víz sűrűségének függése a hőmérséklettől és a különböző golyók sűrűsége is. A golyók sűrűsége a megadott hőmérsékleti tartományban nem változik.

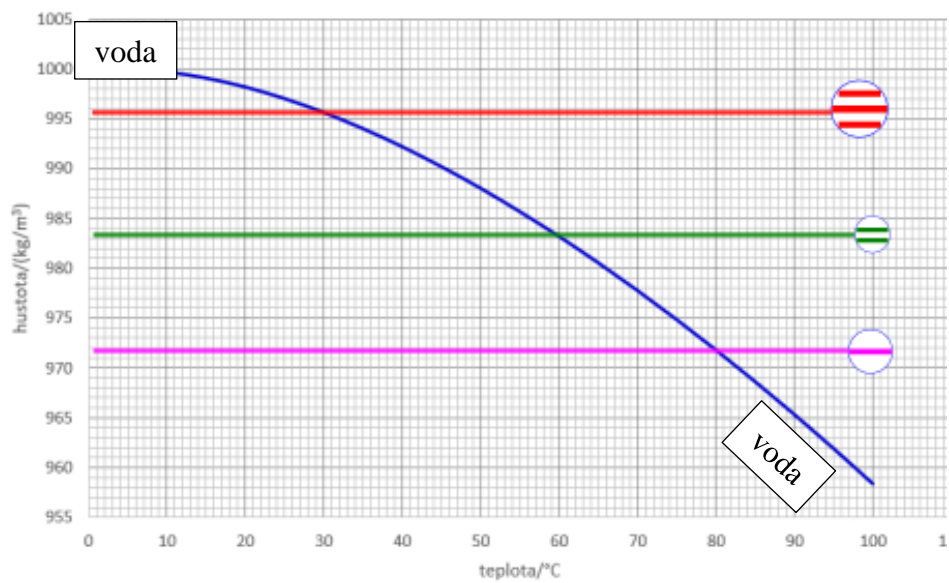
Válaszolj az alábbi kérdésekre, és indokold meg a válaszodat!

- a) Rendezd sorrendbe a G2-1 ábrán látható poharakat (azok jelöléseit) a hőmérséklet szerint, a legkisebttől a legnagyobbig (balról jobbra növekvő hőmérséklettel, a legnagyobb hőmérséklettel jobb szélén).
- b) Mekkora a hőmérséklet a B pohárban?
- c) Rajzold le a poharat a golyókkal, amikor a víz hőmérséklete pontosan $30\text{ }^{\circ}\text{C}$!

Megjegyzés: A vízből kiemelkedő golyó úszik. A golyó, ami nincs a pohár alján és nem úszik a víz felszínén, lebeg a vízben.

G2-1 ábra

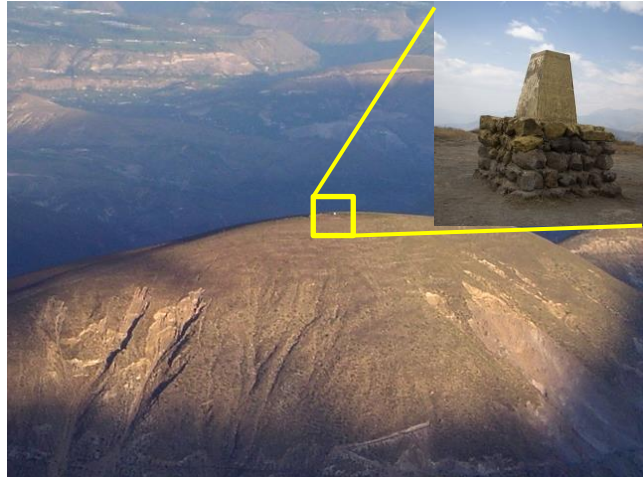

G2-2 ábra

2. A nap az égen

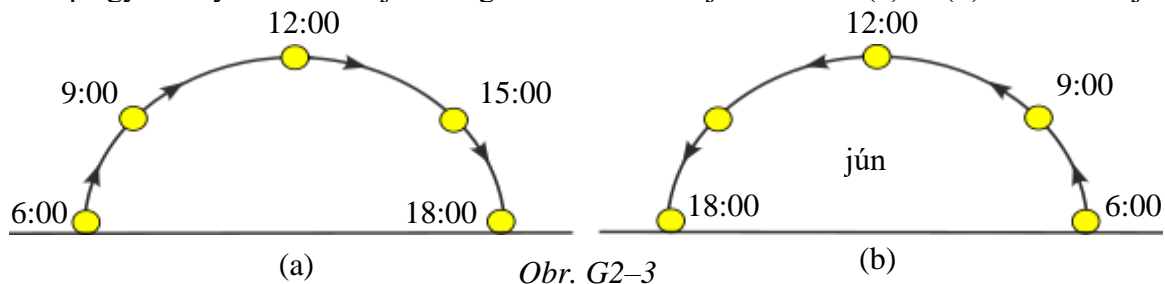
1736-ban Ecuadorban Franciaország geodéziai missziót indított a céllal, hogy meghatározzák a Föld egy olyan pontjának pontos helyzetét, amelyen áthalad az Egyenlítő. Néhány évvel később kiderült, hogy a "geodéziai küldetés" 240 méterrel tévedett méréseiben, ami nagyjából annak tudható be, hogy a Föld pontos alakja nem gömb, hanem lapított gömb.

A Caranqui kultúra (kiejtése karánki) emberei már körülbelül 8 évszázaddal Kolumbusz Amerikába érkezése előtt meghatározták egy ilyen pont pontos helyzetét, és egy kőoszloppal jelölték a 0 földrajzi szélességi körön ($0^{\circ}0'0''N$ $78^{\circ}25'43''W$).

Ábra G-2: Egy kőoszlop, amit a Caranqui kultúra hagyott hátra, és pontosan egy, az Egyenlítőn fekvő pontot jelöl (a Catequilla hegy csúcsa [kiejtése: katekilla])

Quilla (kiejtése 'killa') a Catequilla hegy közelében él. Két alkalommal már töltött egy napot a hegyen az osztályával. Első alkalommal 2022-ben december 23-án, másodszer tavaly, június 23-án. Mindkét látogatás alkalmával lerajzolta a Nap mozgását az égen. A Nap mindkét alkalommal nagyjából ugyanolyan magasan volt az égen. Rajzai a Nap égi mozgásának irányát és a Nap egyes helyzeteinek idejét is rögzítették. A két rajzot a G2–3 (a) és (b) ábrái mutatják.

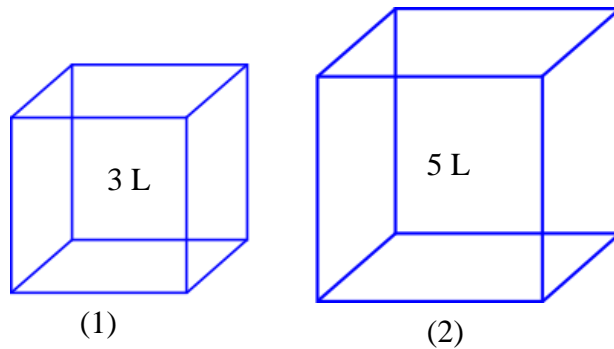

- Az ábrák alapján, amelyeket Quilla rajzolt, a Nap decemberben balról jobbra mozgott (G–3(a) ábra), júniusban pedig jobbról balra (G–3(b) ábra). Magyarázd meg, miért van ez így! Helyesen rajzolta le Quilla a Nap mozgását?
- Vázold fel, hogyan mozog az égen a Nap decemberben nálad otthon – főleg az mozgás irányát vázold fel!
- Különbözik a Nap mozgásának iránya az égen nálad otthon júniusban és decemberben?

Megjegyzés: Quilla egy lánynév, és a helyi Quechua (kiejt. 'kecsva') indiánok nyelvén "holdistennőt" jelent.

3. Térfogatmérés

Az ábrán az (1) és (2) üvegedényeket látjuk, melyek alakja tökéletes kocka. Az edényeket az alaplapjuk és oldalfalaik alkotják. Az üvegedények felső része nyitott. Az egyik térfogata $V_1 = 3,00$ L, a másiké $V_2 = 5,00$ L.

G2-4 ábra

Javasolj egy eljárást, amely segítségével, csak ezzel a két üvegedénnyel (és kizárólag ezzel a két üvegedénnyel), valamint elegendő vízzel, meg tudod mérni a következő térfogatokat:

- a) 2 liter,
- b) 1 liter,
- c) 4 liter,
- d) 0,5 liter.

Megjegyzés: A vizet szükség szerint lehet a kockákba betölteni, illetve kiönteni belőlük.

4. Elavult fagyasztó

Nagymama a hétvégi házában egy régi fagyasztót tart, amelyben frissen gyűjtött zöldségeket és gyümölcsöket szokott lefagyasztani. A régi fagyasztó nem rendelkezik automatikus leolvasztással, ezért jég képződik benne (a fagyasztó nyitásakor és zárásakor beáramló levegő nedvessége csapódik le benne).

Nagymama egyszerű módszerrel olvasztja le a fagyasztót. Egy fém lábosban felforral 1,00 kg vizet. Kikapcsolja a fagyasztót, kihúzza a konnektorból, majd a forró vizet beleteszi a fagyasztóba, és becsukja a fagyasztó ajtaját. Egy óra múlva megvizsgálja, milyen állapotban van a jég a fagyasztóban. Tapasztalatai alapján egy óra alatt minden hőmérséklet stabilizálódik a fagyasztóban.

Az utolsó leolvasztásnál a helyzet az volt, hogy sok jég leolvadt – a tárolóedényben víz gyűlt össze, és úszkáltak ebben vízben a fagyasztó falairól lehullott jégtöredékek is. Azonban még mindig sok jég volt a fagyasztóban, és a lábosban lévő víz hőmérséklete érintésre ugyanolyan volt, mint a tárolóedényben lévő víz hőmérséklete. A nagymama tudta, hogy meg kell ismételnie a folyamatot.

- a) Milyen meleg volt a víz a lábosban, amikor nagymama a fagyasztóba tette?
- b) Milyen meleg volt a víz a lábosban, amikor nagymama egy óra elteltével ellenőrizte a fagyasztó állapotát?
- c) Mekkora hőt adott át a lábosban levő víz a fagyasztóban levő jégnek?

A víz fajhője $c = 4,18 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot ^\circ\text{C})$. A lábos, valamint a fagyasztó falainak hatását a folyamatra ne vedd figyelembe, elhanyagolhatóan kicsik! A becsukott fagyasztó tökéletesen hőszigeteli a fagyasztó belsejét.